

Doporučená četba pro žáky z 2. stupně ZŠ z pohledu knihovníků pro děti a mládež - výsledky ankety

Autor: Mgr. Pavlína Lišovská

Číslo: roč. 8, č. 2/2022

Rubrika: K tématu

Klíčová slova:

Snad každý knihovník v oddělení pro děti a mládež se někdy setkal s tím, že za ním přišly samy děti, nebo jejich rodiče s prosbou o vyhledání knih ze seznamu doporučené četby, kterou jim pro příslušný ročník dali učitelé.

Záleží na invenci daného učitele, jak takový seznam vypadá. Děti přinášejí soupisy značně různorodé - někde najdete pouze tituly moderní (nebo jsou alespoň v silné početní převaze), někde naopak učitel v seznamu ctí tradiční literaturu z tzv. zlatého kánonu a objevují se tu ve výrazně vyšším zastoupení tituly typu Babička od Němcové, Robinsonka od Majerové, Robinson Crusoe od Defoa a další podobné tituly.

Každý jeden seznam je zdrojem podnětů k zamyšlení, zda motivuje žáky k přečtení knih, či je to pro děti spíše odrazující záležitost, kterou vnímají jako nutné zlo, s nímž se musí více či méně úspěšně poprat.

V malé anketě názorů jsme se zaměřili na to, jak seznamy doporučené literatury pro žáky 2. stupně ZŠ vnímají knihovníci z knihoven pro děti a mládež. **Ankety se zúčastnilo celkem 142 kolegů a kolegyně z větších i malinkých měst z České republiky, jimž patří velký dík za čas, který vyplnění a podnětnému přístupu k odpovědím na jednotlivé otázky věnovali.**

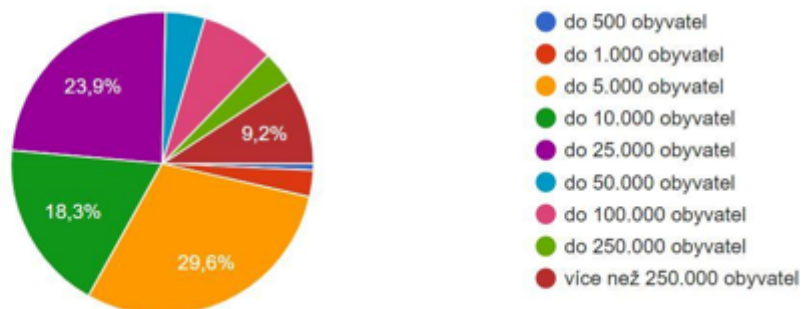
Níže uvádíme výběr z nejzajímavějších výsledků, které se v dotazníku objevily.

Knihovny zapojených respondentů v obcích a městech podle počtu obyvatel

Ze 142 respondentů pracuje v knihovnách v menších obcích a městech do 5.000 obyvatel třetina respondentů (cca 33 % dotázaných), v knihovnách v obcích a městech střední velikosti od 5.001 cca 50.000 obyvatel pracuje necelá polovina dotázaných (cca 46 %), v knihovnách větších měst od 50.001 do cca 250.000 obyvatel pracuje cca 11 % dotázaných a necelých 10 % respondentů pracuje v knihovnách měst s více než 250.000 obyvateli.

Pracuji v oddělení pro děti/mládež v knihovně působící ve městě/v obci s počtem obyvatel

142 odpovědí

Graf 1 - Knihovny v obcích a městech podle počtu obyvatel

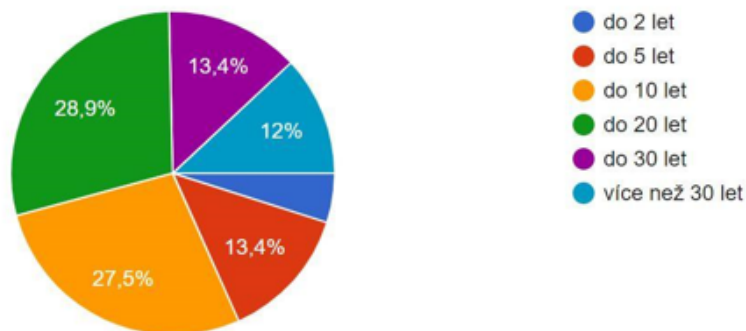
Délka praxe respondentů

Co se týká délky praxe respondentů na pozici knihovníků pro děti a mládež (zkráceně: dětský knihovník), byly **nejvíce zastoupeny skupiny s praxí do 10 let a do 20 let** (souhrnně obě skupiny cca 56 %).

Shodně po cca 13 % měly **skupiny knihovníků s praxí do 5 let a do 30 let**, 12% zastoupení pak měli **knihovníci s praxí více než 30letou**. Nejméně zastoupenou skupinou byli **knihovníci s praxí do dvou let**, tedy začínající knihovníci (necelých 5 % dotázaných).

Délka mé knihovnické praxe na pozici dětského knihovníka je:

142 odpovědí

Graf 2 - Délka knihovnické praxe

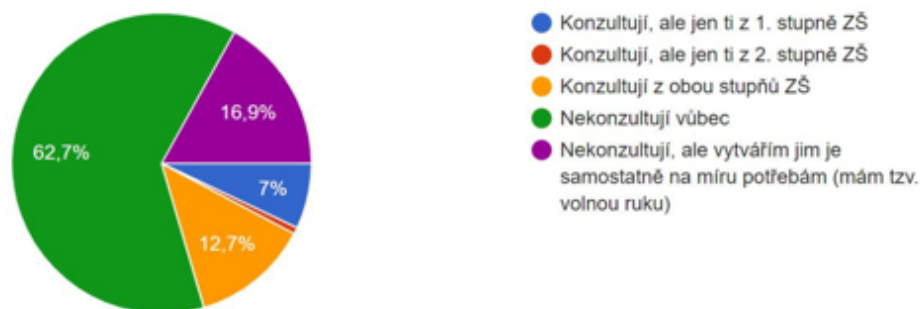
Spolupráce učitelů s knihovníky z veřejné knihovny na sestavování seznamu doporučené četby

Zajímavou položkou dotazníku a velkým podnětem pro nás knihovníky v odděleních pro děti a mládež byl výsledek **otázky, zda s námi (popř. ze kterého stupně ZŠ) učitelé konzultují své výběry knih**. Dotazník ukázal, že **více než 62 % učitelů seznamy doporučené četby nekonzultuje** a sestavuje si je samo. Naproti tomu **téměř 17 % dotázaných poukázalo na skutečnost, že sice s nimi učitelé seznamy nekonzultují, ale nechávají si je přímo od knihovníků vytvářet na míru**. Je zde tedy **patrná dobrá zkušenost a důvěra vyplývající ze spolupráce školy a knihovny**.

Dále jsou zde knihovny (12,7 %), kam **chodí konzultovat své seznamy doporučené četby učitelé z obou stupňů**. Učitelé **pouze z 1. stupně ZŠ konzultují v 7 % dotázaných knihoven** a učitelé **pouze z 2. stupně ZŠ konzultují v 1 z odpovídajících knihoven**. Tato otázka ukázala, že toto není ojedinělý problém, ale že s učiteli v tomto směru nespolupracuje více knihoven – **polemizovat lze nad důvody toho, proč se tak děje**, zda je v tom nedůvěra ze strany učitele, že mu bude poskytnuto to, co požaduje, neznalost nabízených služeb, nezáměr o spolupráci obecně či ostych požádat o takovou službu nebo zda jsou překážky ještě v něčem jiném.

Učitelé z místních škol se mnou seznamy doporučené četby

142 odpovědí

Graf 3 – Konzultace seznamů doporučené četby

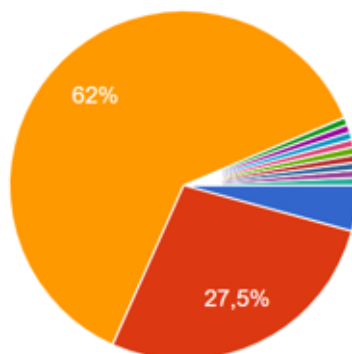
Vnímání doporučené četby

Důležitou položkou v dotazníku byla otázka, **jak knihovníci vnímají doporučenou četbu**. Z odpovědí vyplynulo, že **88 dotázaných (62 %) vnímá doporučenou četbu jako něco, co je potřeba inovovat**. Další velkou skupinou odpovídajících (40 respondentů, 27,5 %) **byli ti, kteří doporučenou četbu vnímají jako příležitost pro děti, aby obohatily svou vlastní četbu novými, zajímavými tituly**, na něž by jinak nenarazily. 6 dotázaných (cca 4 %) **vnímá doporučenou četbu jako přežitek, s nímž se musíme naučit fungovat**.

Z volných odpovědí pak vyplynulo, že **někteří se pohybují napříč mezi možnostmi a záleží na úhlu pohledu** – např. zajímavou myšlenku vyslovil tento respondent: „S odpovědí se potácím někde mezi 2. a 3. možností – souhlasím s obohacováním četby novými a zajímavými tituly, ne vždy to ale musí nutně být novinka. Podáme-li zajímavým způsobem i starší knihu, nebo představíme-li ji vůbec, kolikrát po ní sáhnou. Toto jsem si ověřila při lekcích a besedách, které pořádám právě pro 2. stupeň ZŠ.“ Další **podnětnou myšlenkou bylo zdůraznění, že by se mělo skutečně jednat o doporučenou, nikoliv povinnou četbu, důležitý je totiž moment svobodné volby** toho, co chci číst. Tím se podporuje i myšlenka několika respondentů, kteří uváděli, že by doporučená četba neměla být povinná ke čtení, ale mělo by se jednat o způsob, jak děti ke čtení přivést, což přirozeně nařízením nedocílíme.

Doporučená četba pro 2. stupeň je z mého pohledu

142 odpovědí

Graf 4 - Doporučená četba pro 2. stupeň z pohledu knihovníků pro děti a mládež

Rozložení položek na seznamu doporučené literatury - zlatý kánon vs. moderní literatura

Při dotazu, jak by podle knihovníků pro děti a mládež měl být správně nastaven seznam doporučené četby, byly **nejčastěji uváděny odpovědi**, že **polovina titulů v seznamu by měla být ze „zlatého kánonu“ a polovina ze současné moderní literatury** (61 respondentů, tj. 43 %) a že by **seznam mohly tvořit až ze tří čtvrtin tituly ze současné produkce** (59 respondentů, tj. 41,5 %).

Položku „**Pouze moderní tituly**“ zvolilo jako svou odpověď **8 respondentů** (tj. 5,6 %) a 4 respondenti (tj. 2,8 %) míní, že **max. čtvrtina seznamu by měla být tvořena knihami ze současné produkce**, zbývající tituly by byly ze „zlatého kánonu“.

Ve zbývajících odpovědích se objevovaly např. **polemiky nad tím, zda některé tituly zařazovat vůbec na seznam doporučené četby pro ZŠ nebo až na střední školy** („asi něco mezi 25 % a polovinou titulů z klasické literatury a ze současné literatury, zlatý kánon bych určitě nezatracovala, ale zrovna Babičku bych zařadila od 9. třídy nebo až na SŠ“).

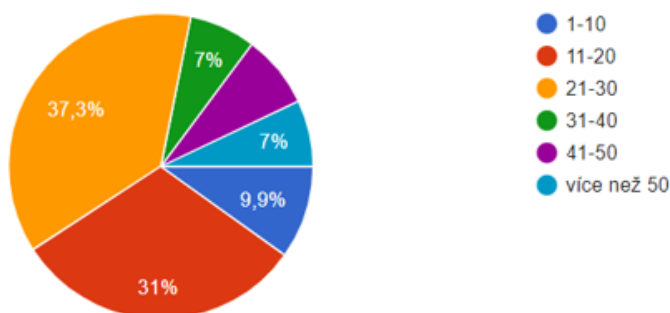
Optimální počet položek na seznamu doporučené literatury

V další části dotazníku byli respondenti dotázáni, jak rozsáhlý by měl být výběr titulů, z nichž si děti budou podobu jednoho školního roku vybírat svou četbu. Výrazně **nejvíce odpovědí měly položky 21-30 titulů** (tuto odpověď zvolilo celkem 37,3 %, tj. 53 respondentů) a **11-20 titulů** (tuto položku vybráno 44 respondentů, tj. 31 % z celkového počtu).

14 dotázaných by dětem nechalo na seznamu pouze 1-10 knih, což bylo zajímavé z toho úhlu pohledu, že by z toho plynulo, že děti budou mít pevně stanovený soupis na 10 knih na 10 školních měsíců, bez možnosti vlastní volby (pokud by neměly přechíst menší počet knih než 10). **Zbývající odpovědi měly shodně po 7 %**.

Kolik knih by mělo v seznamu doporučené četby pro 2. stupeň ZŠ být? (Myšleno v seznamu, z něhož budou vybírat po dobu jednoho školního roku)

142 odpovědí

Graf 5 – Počet titulů na seznamu doporučené četby

Žánrové rozložení seznamu doporučené literatury

Co se týká **žánrového rozložení titulů na seznamu doporučené literatury** (zde mohli odpovídat vybrat max. 3 položky), vyplynula z odpovědí **jasná převaha tří žánrů**, které knihovníci pro děti a mládež považovali v tomto průzkumu za nezbytné: **Příběhová próza s dětským hrdinou** (zvolilo 128 respondentů), **Dobrodružná literatura** a **Fantasy** (tyto dvě odpovědi vybralo shodně 71 respondentů).

Více než dvacet hlasů dostaly tyto žánry: Komiksy a Historické romány, mezi 10-20 hlasy byly za důležité uvést je na seznamu považovány tyto žánry: **Poezie, Dívčí literatura, Deníkové příběhy, Detektivky** (ty měly paradoxně jen 10 hlasů, přestože mezi dětmi se jedná o žánr oblíbený). **Méně než deset hlasů dostaly žánry: Sci-fi, Pohádky, Bajky, Horory.**

Zajímavé byly volné odpovědi, které uváděly mj. že **některé žánry nepotřebují doporučení** (toto si můžeme interpretovat tak, že mezi dětmi jsou i bez doporučování čtené a oblíbené) – **odpověď zmiňovala žánr Horor a Fantasy**. Několikrát se objevila myšlenka, že **by mělo docházet k žánrové pestrosti, spravedlivému žánrovému rozdělení a hlavně k průběžné aktualizaci** a nezamrznutí na seznamu vytvořeném před spoustou let. Podnětná byla také odpověď, která předložila následující myšlenku: „*Neřešila bych žánry, s těmi se seznámí v čítankách. Mnohem důležitější mi přijde rozložení dle tématu, které kniha řeší. (překonávání handicapu, kniha o dospívání, kniha o rodinných problémech, kniha s filosofickým poselstvím...)*.“ Zde můžeme vnímat zase **velké pole působnosti pro nás knihovníky**, protože pokud přijdou učitelé s požadavkem zachycení konkrétního tématu v krásné literatuře, můžeme jim poskytovat celou řadu nápadů, které knihy jsou vhodné a dobře zpracované.

Klíč k doporučeným knihám

U otázky, **podle jakého klíče by měly být tituly do seznamu doporučené literatury vybírány** (vybrán mohl být libovolný počet z nabízených odpovědí), získaly nejvíce hlasů odpověď **Na základě doporučení/poptávky žáků (měl by zohlednit, co mají rádi)** – 116 respondentů a odpověď **Na základě doporučení nás knihovníků** (ze školních i městských knihoven) – 122 hlasů.

Nad 50 hlasů měly odpovědi: **Na základě vlastního uvážení učitelů** – 78 hlasů, **Na základě recenzí na knižních databázích** (Goodreads, Databazeknih.cz, ČBDB aj.) – 68 hlasů a **Na základě potřeb školy** (její hodnotové zaměření apod.) – 50 hlasů.

Na základě získaných ocenění by knihu do seznamu zařadilo 46 knihovníků a na základě doporučení kolegů učitele by tak učilo 30 respondentů. **Nejméně významnou roli by pak hrálo doporučení rodičů** (tuto možnost zvolilo 17 odpovídajících) a **reklamy v knihkupectví nebo na internetu** (5 hlasů).

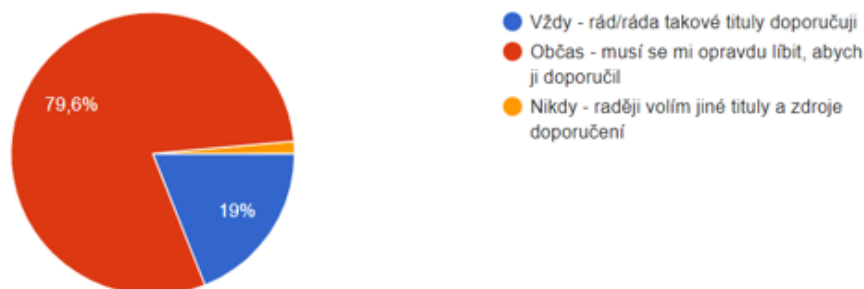
Za dobrý zdroj doporučení, který lze považovat za důvěryhodný, bylo uváděno např. sledování **nekomerčních blogů** (ty, které nezískávají knihy od nakladatelů k recenzi) či **dětských knihkupectví a jejich nabídky**. Dále se ozývaly hlasy, že by to mělo být i na základě doporučení knihovníků či ve spolupráci s dalšími knihovníky z jiných knihoven - více hlav více ví.

(Ne)doporučit oceněnou knihu?

U modelové situace, kdy by knihovník dostal příležitost se na tvorbě seznamu doporučené četby podílet, měli respondenti zvážit, zda by jejich doporučení snáz získala kniha, která získá nějaké prestižní literární ocenění (Magnesia Litera, Zlatá stuha, Anketa SUK aj.) - absolutně převážila odpověď, že pouze občas, pokud se jim samotným bude líbit (tuto odpověď zvolilo 133 dotázaných, tj. 79,6 %), výrazně méně respondentů zvolilo možnost, že by takovou knihu k zařazení doporučili vždy, protože je rádi doporučují (27 respondentů, tj. 19 %). Odpověď Nikdy, raději volím jiné tituly a zdroje doporučení vybrali 2 dotázaní.

V případě, že dostanete příležitost se podílet na tvorbě seznamu doporučené četby, ovlivní Vaše doporučení skutečnost, že kniha získala některé z prestižních literárních ocenění (Magnesia Litera, Zlatá stuha, Anketa SUK aj.)?

142 odpovědí

Graf 6 - Doporučení knihy na základě literárního ocenění

(Ne)doporučit knihy řešící národnější nebo současné témata?

U otázky, zda budou při výběru knih učitele motivovat k zařazení knihy se současnými či náročnějšími tématy, byly zvoleny téměř shodným počtem respondentů položky **Ano, děti by měly mít příležitost takové knihy číst a dostat na ně tip** (73 odpovídajících, tj. 51,4 %) a **Spíše ano - záleží na konkrétních titulech a požadavcích učitele**.

Po jedné odpovědi byly zvoleny i položky zbývající - **Spíše ne - měl/a bych obavy z reakcí dětí, popř. rodičů/vedení školy** a **Nikdy - nevidím důvod takové tituly číst a doporučovat dětem**.

Co se náročnějších témat týká, je vždy dobrá znalost konkrétního kolektivu třídy, s tím může velmi pomoci učitel, který si zadává požadavky na výběr knih. Ten by také měl mít poslední slovo v tom, které tituly zařazeny budou a které ne, neboť jen on nejlépe zná atmosféru a schopnosti zvládnutí nějakého tématu dětmi ve své třídě.

V případě, že dostanete příležitost podílet se na tvorbě seznamu doporučené četby pro 2. stupeň ZŠ, budete motivovat učitele i k zařazení knih řešících současná či náročnější témata (LGBT, náboženství, handicap, rodinnou problematiku apod.)?

142 odpovědí

Graf 7 – Doporučení náročnějších témat k zařazení na seznam doporučených titulů

Co je důvodem pro zařazení klasických děl na seznam doporučené literatury

Při dotazu, co by bylo důvodem pro doporučení zařazení děl z klasické literatury, uváděli respondenti v základních odpovědích z výběru **nejčastěji možnost Považuji je za důležité pro všeobecné vzdělání** (odpověď vybralo 113 respondentů, tj. 79,6 %). Téměř shodný počet odpovídajících zvolil možnosti **Hodí se učitelům do vzdělávacích plánů** (31 respondentů, tj. 21,8 %) a **Je to léty prověřená kvalita** (33 respondentů, tj. 23,2 %). Shodný počet hlasů měly dvě zbývající odpovědi – **Je to vyžadováno** (7 hlasů, tj. 4,9 %) a **Nikdy bych klasickou literaturu nedoporučoval/a**.

V tomto směru bylo velmi smysluplným postřehem skutečnost, že **záleží na pojmenování seznamu a přístupu k němu, protože: „především je třeba rozlišovat mezi DOPORUČENOU a POVINNOU četbou. Pokud se bavíme opravdu o DOPORUČENÉ četbě, tedy že děti mají možnost si ji vůbec nezvolit, můžu z klasických titulů doporučit prakticky cokoli – a volbu mezi klasikou a moderní literaturou nechat na nich.“** V tomto ohledu by pak bylo možné dávat na seznamy cokoli, ale učitel by měl být připraven na variantu, že klasická literatura bude zcela opomenuta a bude se ji muset snažit k dětem dostat jiným způsobem.

Další z podnětných přístupů k tomuto problému zdůrazňoval, že **takovou literaturu je vhodné zařazovat tehdy, pokud si její existenci na seznamu doporučené četby dovedu obhájit** a sdělit, v čem je titul natolik výjimečný, aby se tam nacházel. Další hlasy se ozývaly také ve smyslu, že **klasická díla by měla být více probírána a čtena až na střední škole**, kde jsou již vyvráležší čtenáři, kteří dovedou docenit myšlenky skryté v těchto dílech.

Kritéria výběru titulu z moderní literatury na seznam doporučené literatury

Z kritérií, která podle knihovníků pro děti a mládež musí kniha ze současné produkce splnit, aby byla doporučeníhodná, jsou sestupně dle preferencí zvoleny tyto možnosti:

- **sama jsem ji četl/a** (113 hlasů)
- **přináší důležitou myšlenku** (110 hlasů)
- **má zajímavé téma** (109 hlasů)

- **skvěle se čte** (94 hlasů)
- **sám jsem na ni dostal od dětí této cílové skupiny tip** (93 hlasů)
- **je to aktuální hit mezi mladými** (49 hlasů)
- **její zařazení děti vyžadují** (47 hlasů)
- **vyhrála prestižní ocenění** (27 hlasů – což už ale není tak velký počet oproti výše zmíněné otázce o doporučování na základě ocenění)
- **je tenká!** (17 hlasů)
- **její zařazení požadují rodiče nebo vedení školy** (9 hlasů)
- **volná odpověď:** kniha byla sice aktuálním hitem, ale i po uplynutí určité doby se na ni stále lidé ptají (1 hlas)
- **volná odpověď:** je psána dobrou češtinou (1 hlas)

Ve výsledcích je patrné, za **jak zásadní je pro nás zdůraznění potřeby sdělovat dětem důležité myšlenky** a jak tento potenciál knih vnímáme a šíříme dál.

Jak mohou motivovat učitelé děti k četbě doporučené literatury

V části, kde mohli knihovníci dát učitelům tip, jak děti motivovat k četbě doporučené četby, aby byla radostná, zvolilo z nabízených možností nejvíce respondentů položku **Ať přečtené knihy kreativně zpracují** (např. do podoby plakátku, prezentace, ilustrace k dílu, dopisu autorovi/postavě...) – tuto možnost vybralo 104 respondentů. 64 odpovídajících uvedlo, že by **doporučili pořádání dílen čtení** a 45 respondentů by se přiklánělo **k zapojení se do charity Čtení pomáhá**. Za užitečné považuje 37 dotázaných také **pořádání čtenářských soutěží**. **Založení čtenářského klubu** doporučuje 28 dotázaných knihovníků a **zapojení se do akce Lovci perel** pak doporučuje 26 oslovených respondentů. **Čtenářský deník a jeho vedení** by doporučilo 16 dotázaných a **tvorbu referátů prezentovaných před třídou** by učitelům doporučilo 15 respondentů.

Z volných odpovědí opět vyplynula potřeba **pořádání dílen čtení, popř. v kombinaci s kreativním zpracováním**. V jedné z odpovědí se objevil názor, že by užitečné mohlo být, aby **doporučovali zajímavé moderní tituly, aby je sami učitelé znali a dokázali si se svými žáky o nich povídat**, aniž by jakkoliv snižovali nebo hodnotili vlastní názor žáků. Za důležité a podnětné lze považovat také myšlenku, že by měli **učitelé před dětmi sami číst a sdílet své zkušenosti se čtením s nimi, jít jim příkladem**.

Myšlenka **hodnotit známkou přečtení knihy byla rozvinuta v této odpovědi:** „*At´ jsou motivováni známkou za zajímavě a pečlivě zpracované (může se zahrnout i výtvarná složka) referáty nebo knihy o knihách či vlastní tvůrčí psaní na motivy knihy (jako bonus) – pokud budou vidět, že to pro učitele něco znamená a že jejich vlastní čtení ve volném čase může ovlivnit i známku z ČJ – budou motivováni k tomu číst. Hodnotit by se mohly i bookstagramy či vlastní videa o knihách – jako zájem o předmět – dětem pak i na takových věcech bude hodně záležet a budou se moct před ostatními předvést.*“

Všechny nápady na motivaci shrnula jedna z odpovědí, která ke všemu zmíněnému přidala ještě **rozměr vlastní volby dítěte, jak samo bude chtít knihu zpracovat** – jestli to bude zápis do čtenářského deníku, referát před třídou, nebo kreativní výtvar.

Zdůrazněno bylo v odpovědích také, že by **učitelé neměli odsuzovat žádný žánr**, např. komiksy, a měli by je zařazovat do seznamů a výuky.

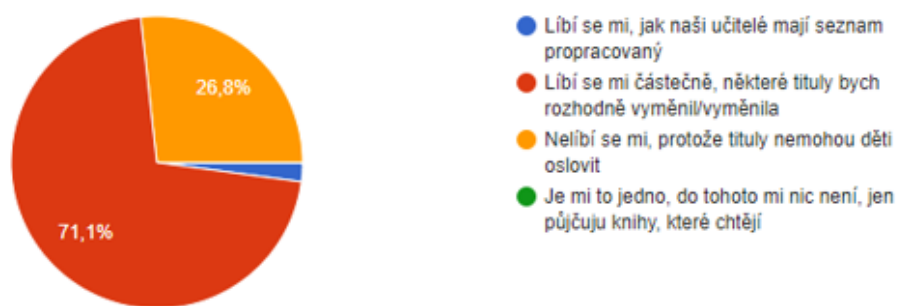
Spokojenost knihovníků se současným stavem seznamů doporučené četby

Co se spokojenosti knihovníků se seznamy doporučené četby, jež jim děti přinášejí do knihoven, týká, lze konstatovat, že **téměř tři čtvrtiny dotázaných je vnímají jako částečně uspokojivé**, protože cítí potřebu **některé tituly v nich rozhodně vyměnit** (tuto možnost zaškrtno 101 oslovených, tj. 71,1 %). Více než čtvrtina respondentů (26,8 %) **uváděla, že se jim seznamy nelíbí, protože nemohou děti svým složením oslovit**.

3 hlasy získala možnost **Líbí se mi, jak naši učitelé mají seznam propracovaný**, což je potěšující stav. A ještě více potěšující je skutečnost, že **nikdo z knihovníků se nepovažuje za pouhého přihlížitele, který knihy jen půjčuje** a nemá co nabídnout dalšího.

Jste spokojeni s tím, jaké seznamy doporučené četby přinášejí děti do knihovny, když hledají tituly ke čtení?

142 odpovědí

Graf 8 – Spokojenost knihovníků pro děti a mládež se současným stavem seznamů doporučené literatury

Prostor pro obohacení

A nyní už se můžeme pustit do nápadů našich respondentů, které knihy by měly mít své místo v seznamu doporučené četby. Níže je zpracován přehled knih, které respondenti u této části uvedli.

Jelikož byl seznam značně různorodý, je shrnutí uděláno formou tabulek (k zobrazení/stažení v PDF), ve kterých jsou podle počtu výskytu v odpovědích seřazeni autoři a jejich tituly:

V první, nejrozsáhlejší tabulce, jsou knihy doporučené pro druhý stupeň ZŠ:

[Knihovníci doporučují tituly na seznam doporučené četby pro žáky 2. stupně ZŠ](#)

V druhé tabulce taktéž, ale jsou zde doporučení autoři jako takoví:

[Knihovníci doporučují autory na seznam doporučené četby pro žáky 2. stupně ZŠ](#)

V poslední tabulce je pak soupis autorů a jejich knih, kteří jsou vhodní i pro mladší čtenáře a které se rovněž vyskytly v doporučeních od respondentů:

[Knihy vhodné pro mladší čtenáře, které se objevily v dotazníku](#)

mládež - výsledky ankety. *Impulsy: Inspirace, náměty a trendy dětského čtenářství* [online]. 2022, roč. 8, č. 2 [cit. 2022-09-20].

Dostupný z WWW: impulsy.kjm.cz/impulsy-clanek/doporucena-cetba-pro-zaky-z-2-stupne-zs-z-pohledu-knihovniku-pro-deti-a-mladez-vysledky-ankety.

ISSN 2336-727X.